

„НА ГОРАХ ЦИХ ВОЗСІАЄ БЛАГОДЯТЬ
БОЖА І ПОВСТАНЕ ВЕЛИКЕ МІСТО“..

І К П І В

Олекса Повстенко

КИЇВ

альбом архітектурних
пам'яток нашої столиці

The Album of the
Architectural Monuments
of the Ukrainian Capital
K i e v

А в г с б у р г
1 9 4 6

На окладинці малюнок
артиста-маляра П. Андрусєва

Накладом кооперативу "Самопоміч" в Авґсбурзі

Printed with the permission of UNRRA Team 114

ПЕРЕДМОВА

Коли старезний Бористен приніс на хвилях своїх до казково-мальовничих київських берегів човен первозваного учня Христа — св. апостола Андрія, Київ уже від давніх віків був не пусткою, а населеним місцем. Милуючись чудовою природою Києва, Андрій Первозваний звелів своїм подорожнім учням причалити тут свій човен, зійшов на стрімкий берег Дніпра і поставив на старокиївській горі хреста, промовивши до здивованих киян, що на цих горах засяє благодать Божа, що тут має бути велике місто, в якому спорудить Бог багато церков.

Пророцтво св. Андрія стало дійсністю: на Дніпрових мальовничих горах повстав наш красунь, святий Київ, оспіваний у піснях, легендах, переказах, сагах, але й гірко оплаканий вдовиними й сирітськими слізьми, густо политий кров'ю і встелений кістками українськими.

Чи може нам коли розказати історія, скільки разів Київ був руйнований, майже зникав без сліду і знову виникав із попелищ і пожарищ у всій своїй красі і славі?

Чи є в ньому хоч одна п'ядь землі, щоб не була густо полита кров'ю його лицарів-оборонців?

Чи може розказати нам коли небудь історія, скільки чужих столиць і загарбників збагатилося за рахунок невичерпних багатств київських храмів і палаців київських володарів?

Наш Київ святий, що став світlichem східно-європейської культури, завжди щедро випромінював свою високу культуру на сусідні народи і за цю шляхетну місію діставав подяку мечем і пожарами.

Чи хоч одна столиця в світі зазнала такої безодні горя і насильства, такого грабінництва і наруги, як наш Золотоверхий?

Київ ставав на страшний, нерівний двобій з диким азійським степом, змагавав у цій боротьбі, але об його груди розбилась жаклива татарська навала, що загрожувала загладою цілій Європі.

Так, Київ врятував Європу, а чи зрозуміла цю історичну місію Києва невдячна Європа і цілий світ?

Зруйнований, окрадений і поганьблений, наш Київ святий, стоїть величний і незламний, гордий і прекрасний навіть у руїнах, свідомий своїй величчі, краси і слави, бо він є столицею висококультурного, високошляхетного, щедро обдарованого всіма людськими чеснотами народу — місіонера святої волі і правди та високої християнської моралі, гордого і справедливого народу, що ніколи не зазіхав на чуже добро, але в найскрутніших умовах і навіть після найтяжчих своїх утрат ніколи не тратив шляху до свого ренесансу.

Бо Київ є столицею високоталановитого народу-творця, в короні якого серед безлічі коштовних діамантів найяскравішим блиском сяє перлина українського національного мистецтва. І нікому в світі не досягти до цієї корони бо мистецтво українське невмируще, бо “неситий не виоре на дні моря поля”. В найтяжчі часи свої український геній глибоко заховає цю корону в свою потаєну скарбницю, і тільки пісня чарівно-мелодійна, але журна і скорботна, як крик чайки-матері по своїх діточках, як молитва до Всевишнього, розлягається тоді по степах українських і козацьких могилах. За те в кращі часи, часи визвольні, український народ знову розкриває свою невичерпну, потаєну скарбницю і з неї розквітає яскравим блиском і все новими перлами на цілий світ сяє мистецтво українське.

Бо, нарешті, Київ є столицею відважного українського народу-лицаря, що ніколи не припиняв і не припинить боротьби за свою національну незалежність, нагадуючи того казкового велетня, що коли його рубають надвоє, то й сила його вдвоє зростає, а коли на багато частин, то в стільки ж разів більшає і його сила, що все з боєм на ворогів іде.

Автор

Катедрa св. Софії в Києві. Південно-східний вигляд
Cathedral of Holy Sophia

МАЛЬОВНИЧА СТОЛИЦЯ УКРАЇНИ

Київ, прекрасна, чарівна столиця Великої Соборної України, мальовничо розташована на горах і долинах правого і рівнині лівого берегів Дніпра - Славути за своєю природною красою займає одне з перших місць серед столиць усієї Європи.

Серед казково-мальовничого рельєфу гір, горбів і долин то височать, то потопають у буйній зелені неперершені у своїй красі будови великокняжої і гетьмансько-козацької доби Києва.

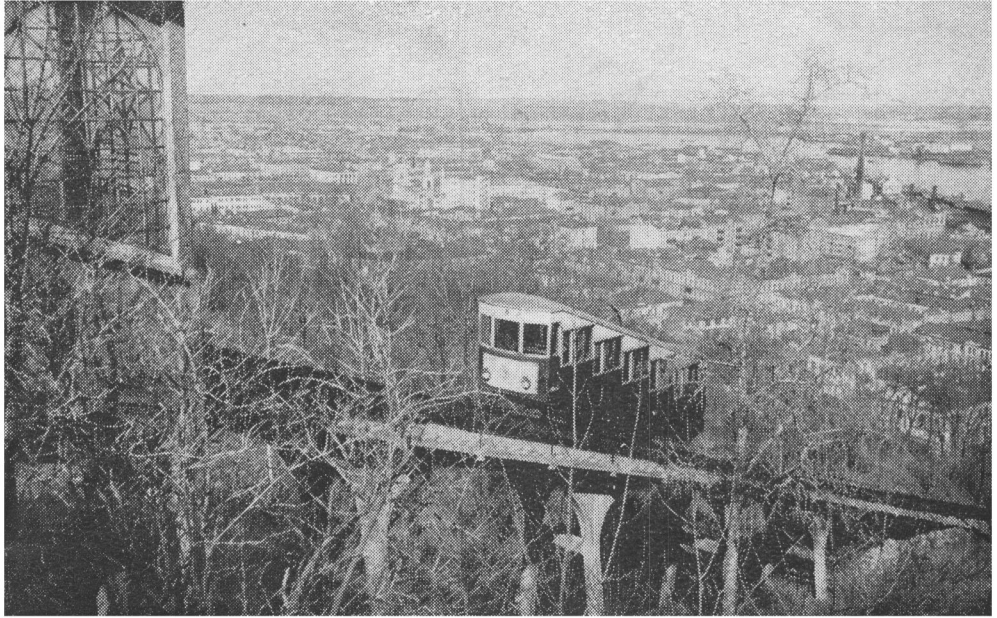

Загальний вигляд міста з Олександрівської вулиці
The general view of the town from the Alexander street

Високо сягаючи в оксамитову блакить київського неба хрестами виблискуючих золотом бань та рельєфно виділяючись з гушавини дерев своїми білими мурами, ще до недавнього часу гордо підносилися числені храми Києва.

Напрочуд влучно поєднала шляхетно-мистецька рука народу-творця ці прекрасні пам'ятки національної архітектури з чудовою київською природою.

Широкі, просторні каштанові вулиці, прямий, тополевий, зникаючий десь у необмеженій далечині бульвар, мальовничі спуски до Дніпра, числені парки, сади, бульвари, газони і квітники в чудовому поєднанні з ар-

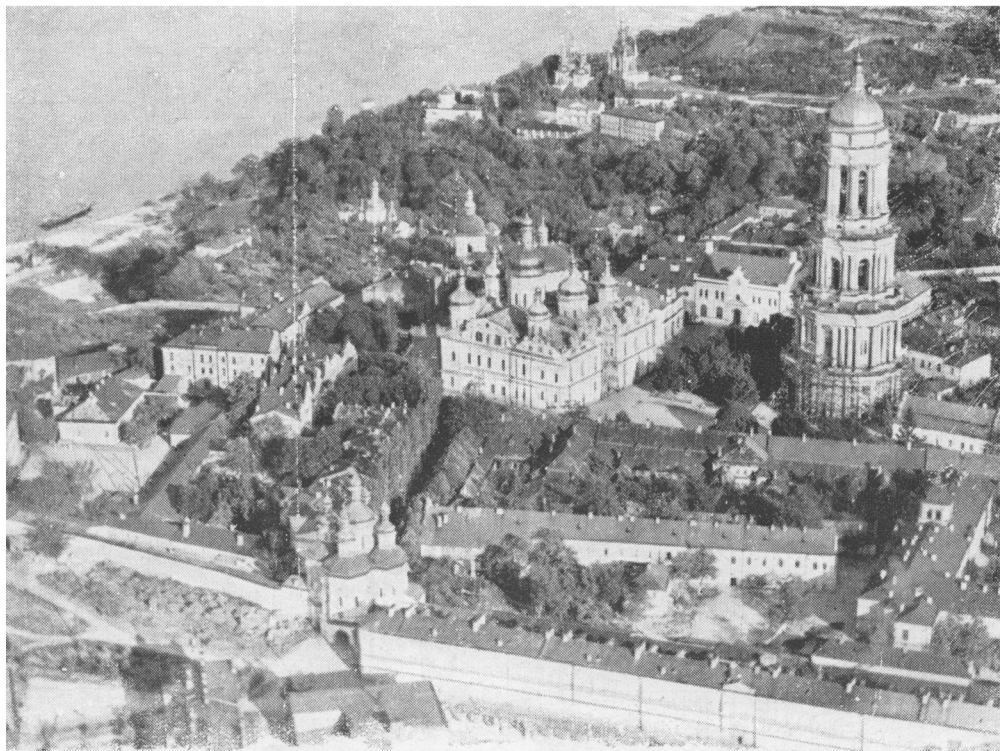

Загальний вигляд на Подол (з Володимирської гори)
The general view on the Podol (from the Wolodymyr mountain)

хітектурними ансамблями Києва—все це створює величне, незабутнє враження.

В Києві можна спостерігати незлічену кількість найрізноманітніших ракурсів, несподіваних поворотів, раптових провалів у долини та мальовничих підйомів і серпентин, при чому велична, чарівна панорама Києва чи окремих його куточків або зразу зникає з очей десь у глибині розлогих парків, де людина зовсім забуває про близько розташоване місто, або несподівано виникає в усій своїй пишності.

За зеленокучерявими горами—парками правого берега і ніжно—синявою стрічкою величного Дніпра відкриваються необмежені, що губляться десь у синьблакитній даліні горизонту, широкі як море, простори Задніпров'я.

Загальний вигляд Києво-Печерської лаври
Kiev — Pechera Monastery

Чудовий і величний вигляд наша столиця має також і з лівого берега Дніпра. Над зеленими схилами прибережних гір — садів, серед пишних корон дерев чітко вирисовуються своїми мурами на тлі неба силуети міських будов.

Відбиваючись у дзеркалі вод Дніпра, ці устелені шовковим зеленим килимом київські гори разом зі своїми чудовими будовами, золотoverxими церквами і дзвіницями від самих Видубечів каскадами спускаються вниз аж до Подолу, утворюючи неописану в своїй красі панораму міста, особливо в ясну зоряну ніч, коли Дніпро

відзеркалює в собі ці чудово-фесричні силуети з мерехтливим світлом з вікон міських будов і ліхтарів та сяйво світил небесних.

Ця чарівна, казкова природа столиці України була вірним помічником будівничих Києва і будила в них натхнення в усіх часах розвитку та розбудови міста, зокрема на-

скрізь пройнятих українським національним духом будівничих великокняжої і гетьмансько-козацької доби. Їхні споруди, завжди так влучно допасовані до свого місця ніби органічно зросталися з природою, довершуючи і кристалізуючи в собі мальовниче навколишнє природне оточення і вибагливий київський рельєф.

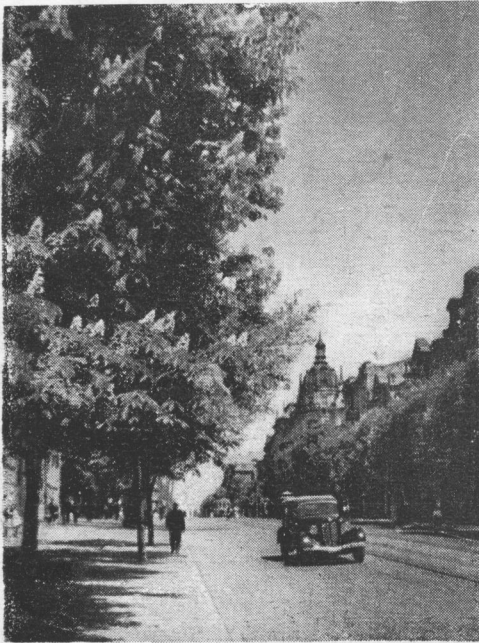
Надзвичайно багата, барвиста і сумна історія нашої прекрасної столиці — Києва. Початок його заснування губиться десь у глибокій сивині віків, але найбільш вірогідні відомості про Київ і його блискучу розбудову походять з літописних джерел кінця X і початку XI століть, за часів князування Володимира Великого та Ярослава Мудрого, коли столиця величезної східньо - європей-

Загальний вигляд Києво-Печерської лаври (Дальні Печери).
Kiev — Pechera Monastery

Золотоверхий Михайлівський монастир, зруйнований р. 1934.
Holy Michael Monastery, destroyed again 1934.

Велико-Володимирська вулиця
Great Wolodymyr street

ської української держави мала вже широкі стосунки з східними й західними сусідами та безпосередній зв'язок з Візантією і набула великого значення політичного, адміністративного і торгового центру для всієї Європи.

Київ в цей час був уже великим містом з населенням близько 100.000 чоловік, з добре укріпленою фортецею-резиденцією князя, з розкішними кам'яними палацами і храмами. В нижній зафортечній частині міста, розташованій вздовж берега річки Почайни

(“Подоліє“), знаходились різні ремісничі будівлі (гончарів, кожемяк та ін.), тут були розташовані торговельні підприємства і гавань. Тут же знаходились і численні колонії чужоземних купців.

Ріс і збагачувався чимдалі наш Золотоверхий. Все більше і більше монархи великокняжої України розбудовували і прикрашували свою Дніпрову столицю, споруджуючи пишні палаци, величні храми і монастирі, оздоблені монументальними мозаїчними і фресковими композиціями, іконами в золоті, сріблі і в коштовних каменях та дорогоцінним церковним посудом.

Велично-мальовничий Київ став змагатися своєю красою з його тогочасним учителем — Царгородом. Захід в цей час не знає такого блиску. Та незабаром Україна зазнала страшних лихоліть. Кілька століть укра-

їнська столиця, бувши знеможена, не могла піднятися з руїн. За одними загарбниками приходили другі і доруйнували та дограбовували те, чого не встигли їх попередники.

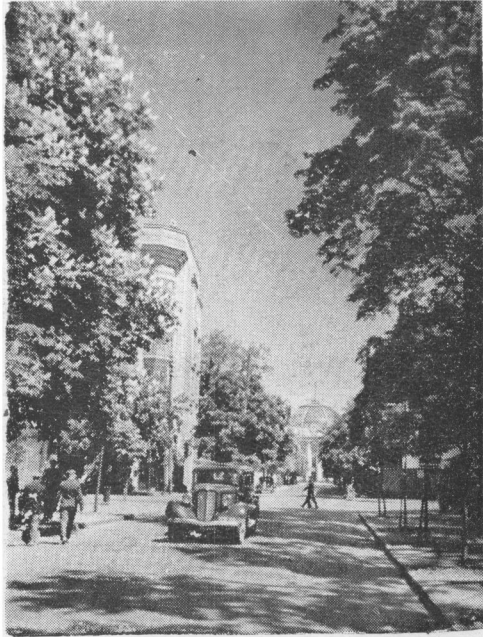
За часів гетьмансько-козацької держави Київ знову відбудовується і прикрашається новими храмами в шляхетному стилі українського барокко. Далі розбудова Києва провадиться в інтересах загарбницької Російської імперії.

Величезних утрат зазнав Київ впродовж останніх де-

сятиліть, коли в ньому нищилися храми великокняжої і гетьмансько-козацької доби, а на їх місці повставали будови-потвори в т. зв. "національном по формі і соціалістическом по содержанию стилі".

В наслідок останньої жакливої війни, що кількома хвилями прокотилася по наших землях, були зруйновані найкращі пам'ятки архітектури Києва і центральна частина міста.

Але коли, нарешті, повстане Українська незалежна держава і над Києвом тріумфально замаярять жовто-блакитний прапор волі з маєстатичним тризубом, тоді український народ розбудує свою чарівну столицю і увінчає її золотою короною, відбудувавши всі знищені архітвори — її золотобанні храми. І тим повернена буде Києву його давня традиційна назва Золотоверхого.

Левашівська вулиця.

Lewashiw street

Загальний вигляд Києво-Печерської лаври з півден. боку
Kiev-Pechera Monastery

The Gold-Topped Kiev

When the old, venerable Borysthenes carried the holy apostle Andrew, Christ's first disciple, to the shores of Kiev, picturesque like in a fable, it was already for centuries a settled place.

Admiring Kiev's magnificent nature Holy Andrew ordered the accompanying disciples to fasten the boat, climbed up the steep shores of the Dniepr, erected a cross on the Old Kiev Mountain and said to the amazed people of Kiev: „On this mountain there will shine God's Grace and once there will rise a large town and many churches.“

Holy Andrew's prophecy was fulfilled: On the picturesque mountains on the shores of the Dniepr there rose a town, our holy Kiev - sung of in songs, legends, traditions and sagas - but also overflowed by the tears of Ukrainian widows and

orphans, whose husbands and fathers gave their lives in defending their capital and their country against the assailants. Kiev's tragic history tells us, how often this town has been destroyed down to the foundation-walls and how it arose again from ashes and ruins in its glory and splendour like a phoenix. Is there in it only a footstep of earth that has not drunk the blood of Ukrainian defenders?

And shall ever we learn how many foreign countries and towns have enriched themselves to the debit of the immense treasures out of palaces and temples of Kiev's sovereigns?

Our holy Kiev, torch of the East-European culture always has spread its high culture in a generous manner unto the neighboured countries, but thanks for this noble mission were returned by fire and sword.

Never a capital has suffered such an immeasurable pain and force, robbery and injustice as much as our golden Kiev.

Kiev has fought a long and unequal duel against the Asiatic steppe and it almost bled to death in this struggle but upon its breast Mongolia's assault threatening to inundate all Europe was dashed.

Kiev saved Europe - but the ungrateful world, has it ever comprehended Kiev's historic mission?

Ruined, deprived and violated, our holy Kiev never humbled and still pride, magnificent also in ruins and destruction, conscious of its charm, its glory and its greatness, is glancing. For Kiev is the capital of the noble Ukrainian people, holders of high Christian moral and culture and fighters for holy freedom and truth, never craving for foreign good and never deviating from their way of regeneration even in the gloomiest times of their history.

Kiev is the capital of a highly gifted people, filled with love of beauty, in whose crown with all numerous costly diamonds the pearl of Ukrainian national art is sparkling most brightly. And none of their foes ever will attain this crown, ever will destroy their art or even hinder its development for Ukraine's art is immortal. In the tragic times of their history, the people's genius hides this crown deeply in its heart and only a charming melodic song, melancholy and mournful like the cry of the steppe-gull for its young ones, but also ardent like a prayer to the Almighty is resounding far above the Cossacks' graves of the steppe.

In lighter times of freedom the inexhaustible treasury is opened by Ukrainian men and with always new pearls Ukraina's art will spread its glamour over the whole of the world.

And last not least Kiev is the capital of that chivalrous people never resigning of the struggle for freedom and independence and reminding of the fabulous giant who, cut in two, doubles his strength and the mors blessed the more increases his vigour. The Ukrainian people had the highest losses in the last decades where the most valuable class of the population was extirpated without mercy, their monuments of culture already having existed for centuries were transformed into dust.

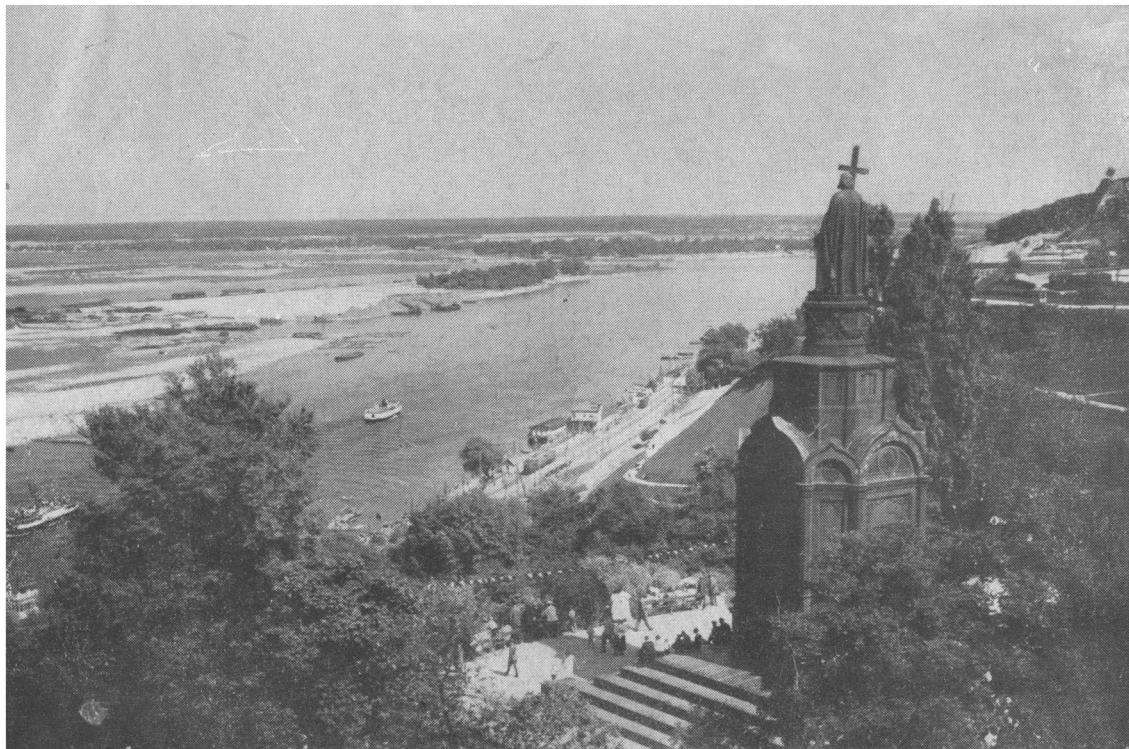
The last blow was dealt by the great terrible war, the floods of which inundated several times the unhappy country already having been badly devastated. The Ukrainian nation therefore may be added to those peoples who suffered the greatest loss in this war. But at the same time therefrom arose a greater uncontested claim to the lawful acknowledgement of their independent existence.

Incessantly believing in the world's justice the Ukrainian people hopes for the chance of rebuilding their country and their beloved, destroyed capital in accordance with their national requirements.

Успенська церква Києво-Печерської Лаври, зруйн. р. 1941
Ascension Cathedral of Kiev-Pechera Monastery, destroyed 1941

І Л Ю С Т Р А Ц І Ї
ILLUSTRATIONS

1. Пам'ятник князеві Володимиру Великому (Скульптор Клодт фон-Юнгенусбург), споруджений року 1853.
Monument of Ukrainian Monarch Wolodymyr the Great, sculptor Klodt von Yungenusburg, made 1853.

2. Пам'ятник гетьманові Богданові Хмельницькому (Скульптор Мікешин), збуд. р. 1888
Monument of Hetman Bohdan Khmel'nyc'kyu, skulptor Mikeshyn, made 1888,

3. Софійська площа. Катедра св. Софії, споруджена великим князем Ярославом Мудрим близько 1040-х рр. Після кількох руйнувань відбудована гетьманом Ів. Мазепою в 1690-х рр.
Sophia-Place. Cathedral of Holy Sophia, built by the Ukrainian Monarch Yaroslav the Wise c. 1040. Several times ruined, restored 1690 by Hetman Iwan Mazepa.

4. Т. зв. Михайлівський Золотоверхий (Дмитрівський) монастир,
споруджений в 1060-х рр. відбудований в XVIII ст;
зруйнований 1934 року.
Holy Michael Monastery, built 1060, restored in XVIII century,
destroyed again 1934.

5. Церква св. Георгія у Видубецькому монастирі, збудована
козацьким полковником Мокієвським в 1690-х рр.
St. George Church at the Monastery of Wydubec', erected by a
Colonel of Cossacs in 1690.

6. Кирилівська церква, споруджена князем Всеволодом Ольговичем в 1140-х рр., перебудована в XVIII ст.
St. Cyril Church, erected by Duke Wsewolod Olehowych in 1140;
rebuilt in the XVIII century.

7. Архіт. Ів. Григорович-Барський, Дзвінниця Кирилівської церкви; збудована в 1760 р., зруйнована р. 1937.
Architect Iv. Crigorowich-Barskij, The Belfry of the St. Cyril's Church; erected in 1760; demolished 1937.

8. Успенський катедральний собор Києво-Печерської лаври збудов. в 1073-89 рр., перебудов. в XVIII ст.; зруйнований 1941 р.
Ascension Cathedral of Kiev-Pechera Monastery, built 1073-89, restored in XVIII century, and destroyed 1941.

9. Всесвятська церква над економською брамою Києво-Печерської лаври, збудована гетьманом Ів. Мазепою в 1690-х рр.
All-Saints Church near the gate of Kiev-Pechera Monastery, built by Hetman Iwan Mazepa.

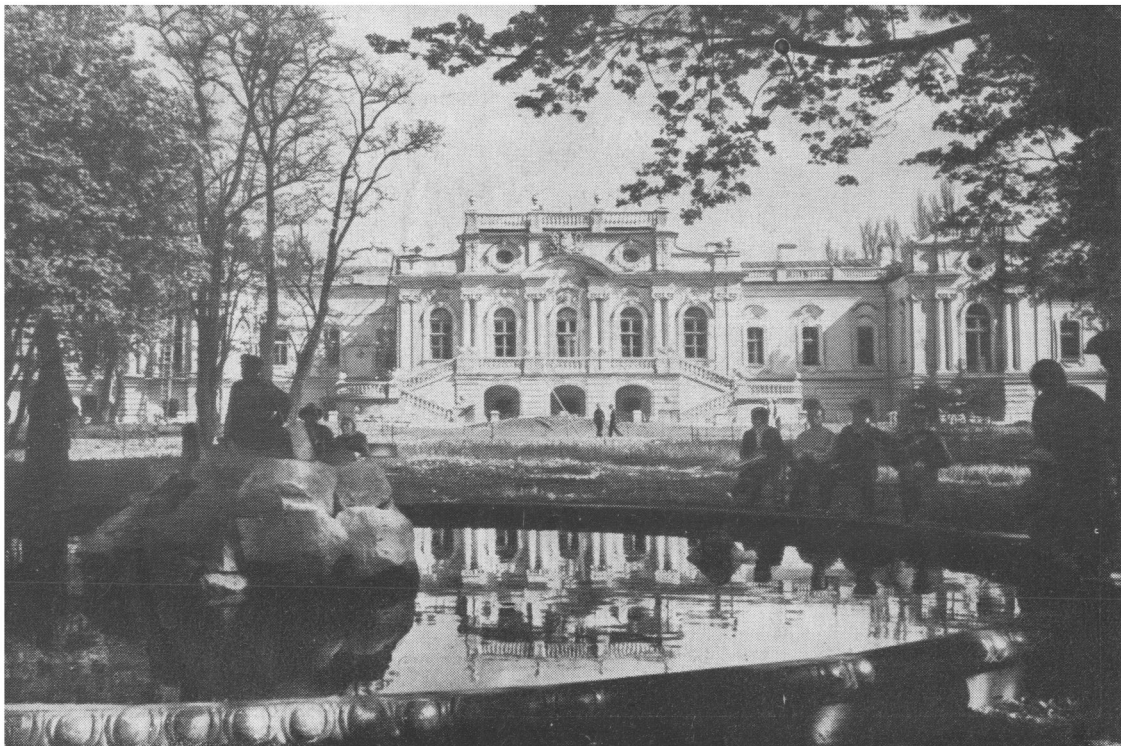

10. Катедра́льний собо́р Мико́ли Військо́вого, збу́дував на ко́шти
гетьма́на Ів. Ма́зепи архіт. Йо́сип Ста́рців у 1690-96 рр.
Зруйно́ваний р. 1934.

Nicholas the Military, built by Hetman Iwan Mazepa 1690-96,
architect Starciw, destroyed again 1934.

11. Собор св. Андрія, збудований в 1747-53 рр.
за проектом Б. Растреллі.
Holy Andreas Cathedral, built 1747-53, architect B. Rastrelli.

12. Колишня царська палата, споруджена за проектом архіт. Б. Растреллі в 1747-55 рр.
The Old Palace of Czar, built 1747-55, architect B. Rastrelli.

13. Будинок Всеукраїнської Академії Наук (ліворуч) та Центральної Ради Української Народної Республіки (праворуч) на Велико-Володимирській вулиці.
Wolodymyr Street. The 1-st building (left)—the Ukrainian Academy of Sciences, the 2-nd one (right) — the Central Council of Ukrainian National Republic.

14. Університет ім. св. князя Володимира, збуд. за проектом архітекта В. Беретті в 1835-45 рр.
Holy Wolodymyr University, built 1835-45, architect W. Beretti.

15. Оперний театр, збудов. за проектом архіт. Шреттера в 1898-1901 рр.
Opera - House, built 1898-1901, architect Shretter.

16. Архіт. А. Меленський. Церква Різдва, збудов. в 1810-14 рр., зруйнована 1934 р. (В ній р. 1861 стояла труна з останками Т. Шевченка під час перевозу їх із Петербургу до Канева).

Architect A. Melens'kyu. Nativity Church erected 1810-14, demolished 1934. (In 1861 the remainders of the known Ukrainian Poet Shewchenko have rested there.)